

Владо КАРТОВ

ОДНОСОТ НА ГЕОРГИ ДИМИТРОВ СПРЕМА БОРБАТА НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ЗА САМООПРЕДЕЛУВАЊЕ

— По повод 30 години од неговата смрт —

Георги Димитров спаѓа меѓу истакнатите борци на меѓународното работничко и комунистичко движење во првата половина на XX век. Тој беше таков редок револуционер кој учењето на основачите на научниот социјализам (Маркс, Енгелс, Ленин) творечки го применуваше и развиваше. Имено, Димитров скоро цели 40 години, од 1909 година кога станал член на раководниот орган на револуционерното крило на бугарските социјалдемократи (тесни социјалисти) — Централниот комитет, па сè до својата смрт во 1949 година како во годините непосредно пред и за времето на балканските и Првата светска војна, така и во периодот меѓу двете светски војни, а уште повеќе за време на Втората светска војна и непосредно по неа, покажа вонредно богата политичка активност на линија на развитокот на работничкото движење во Бугарија и во светот.

*) Споменатава статија е, пред сè, резултат на користените статии и друг вид прилози што Георги Димитров ги објавил во органот на Коминтерната „Коммунистически интернационал“ и во други органи на меѓународното, балканското и бугарското работничко движење во периодот 1910—1949 година. Тие се главно објавени во книгата под наслов: Георги Димитров, Съчинения, том I—XI, София, 1946—1955.

Во изработката на овој труд се консултирани и објавените документи и друг вид публикации (книги, статии и прилози) во кои на одреден начин е третирано и ова прашање:

1. Л. Мојсов, БРП(к) и македонското национално прашање, Скопје, 1948 година;
2. Г. Димитров, Речи, доклади, статии, том III, Соф., 1947;
3. Д. Митрев, Пиринска Македонија во борбата за национално ослободување, Скопје, 1950 година;
4. Л. Колишевски, Аспекти на македонското прашање, Скопје, 1962 година;
5. В. Картов, За Георги Димитров и македонското национално прашање, сп. „Разгледи“, бр. 10/1969 година;
6. В. Чашуле, Од признавање до негирање, Скопје, 1970 година;

Тој беше и личност кој длабоко проникна во револуционерната марксистичка теорија. Како резултат на тоа даде вистински марксистички толкувања на повеќе историски настани и општествени феномени. Би спомнале само некои од нив.

Георги Димитров даде посебно значаен теоретски придонес на VII конгрес на Коминтерната, кога истиот ја прифати новата стратегија и тактика на борбата на работничката класа во услови на фашистичката опасност, а која се изразуваше во создавање на антифашистички народни фронтови. Тоа беа најшироки народни организации кои настанаа во повеќе европски демократски земји како најмоќно оружје во општата борба против фашизмот и војната воопшто. Тоа, беа, имено, сојуз на комунистите со другите демократски, левичарски и прогресивни национално-ослободителни движења.

За одбележување е и фактот дека Димитров како вистински интернационалист во текот на целиот свој живот ги развиваше идеите на најпрогресивните сили на народите на Балканот за слобода, пријателство, соработка и рамноправност. На тој начин правеше огромни напори во афирмацијата на борбата на потиснатите народи на самоопределување, а против политиката на владеечките буржоазии и сите видови национализми и шовинизми. Како резултат на тоа во својата практично-политичка дејност сесрдно се залагаше за соработка, пријателство и зближување меѓу народите на Југославија и Бугарија. На тој план посебно револуционерно значење има неговиот доследно марксистички став и однос спрема борбата на македонскиот народ за национална слобода и самоопределување, за кое ќе зборуваме во продолжение. Меѓутоа пред да поминеме во анализа на односот на Георги Димитров спрема ова прашање, ќе дадеме, најпрво, краток осврт на појавата и развитокот на оваа борба на македонскиот народ.

Општо познато е дека почетните облици на преродбенските манифестации на македонска национална свест и мисла се појавуваат во првата половина на XIX век како и во сосед-

---

7. БКП в резолуции и решенија на конференциите и пленумите на ЦК на БКП, том II (1919—1923) и том III 1924—1944, Софија, 1954, 1957;

8. С. Нешовиќ, Југославија, Бугарска, ратно време, Бгд., 1978;

9. О. Иваноски, БКП за правата на Македонците во Пиринска Македонија, сп. „Погледи“, бр. 6—7/1975 година;

10. О. Иваноски, Георги Димитров за Македонија и Македонците, сп. „Културен живот“, бр. 1—2/1976 година;

11. Н. Чинговски, Политиката на БРП(к) спрема македонското прашање во периодот 1944—1948 година, Скопје, 1976 година;

12. И. Катарциев, Време на зрење, I, Скопје, 1977; и

13. В. Картов, За политиката на БКП спрема македонското прашање во периодот меѓу двете светски војни, Годишник на Правниот факултет, Скопје, 1977 година,

ните земји на Македонија — Србија, Грција и Бугарија. Меѓутоа, развојниот процес на македонската нација се одвивал во многу тешки услови на Отоманската империја, на доста чувствителен геополитички положај, како и во услови на хегемонистички тенденции на буржоазиите на соседните држави потпомогнати секоја на одреден начин од некоја голема сила. Во такви услови овој развоен процес во извесна смисла бил успорувачки односно не можел да се развива равномерно и правилински, ниту можел да има непрекиден успон.

Но, покрај ваквите објективни тешкотии, развојниот процес на македонскиот народ никогаш не можел да биде наполно уништен. Тој секогаш наоѓал сили од својот потенцијал. Така во крајот на 70-тите години ја започна и својата вооружена борба за ослободување од турско-османското ропство. Со Разловечкото, а особено со Кресненското востание македонскиот народ ја започна практично и борбата за остварување на своето право на самоопределување односно на своја држава и самостојно суштествување. Имено, во текот на востаничката борба македонскиот народ започнал да изградува свои органи на власт кои донесувале и доста разновидни востанички нормативни акти со кои самостојно одлучувал за регулирање на општествените односи.

Оваа борба на македонскиот народ за остварување на своето право на самоопределување доби поорганизиран карактер со основањето на Тајната македонско-одринска револуционерна организација (ТМОРО) во 1893 година. Со основањето на своите организационо-политички и вооружени органи, македонскиот народ преку ТМОРО всушност започна фактички делимично да го остварува своето право на самоопределување. Посебно значајни резултати на тој план се постигнати со Илинденското востание и организирањето на Крушевската Република кога македонскиот народ практички, иако кратковремено, ја остваруваше својата автономија.

Македонскиот народ ја продолжил својата борба за остварување на правото на самоопределување и по неуспешното завршување на Илинденското востание и крвавото задушвање на Крушевската Република. Борбата се манифестирала низ најразновидни форми и содржини како во времето на младотурскиот режим, така и за време на балканските и Првата светска војна и по тоа. Нема сомнение дека оваа борба довела до засилена афирмација на македонскиот народ како на национално-политички така и на културен план што истовремено позитивно влијаела во суштинското спознавање на националниот карактер на македонското прашање од страна на револуционерните водачи на балканскиот пролетаријат, меѓу кои спаѓа и Георги Димитров.

Почетоците на своето интересирање за Македонија и македонското национално-ослободително движење на Георги Димитров датираат непосредно пред и за време на балканските и Првата светска војна. Тоа беше она време кога тој е активно вклучен во бугарското синдикално движење, а околу македонското прашање беа живо заинтересирани социјалдемократските движења на балканските држави.

Георги Димитров за првпат се осврнал на приликите во Македонија во 1910 година, односно во времето по Младотурската револуција кога сè уште траел бранот на емигрирање на население од Македонија во Бугарија. Така, во својата публикација за развитокот на бугарското синдикално движење во која пошироко зборува за продирањето на капитализмот во Бугарија и процесот на пролетаризирањето на ситносопственичките маси, Димитров со право го забележал фактот дека од Македонија навлегуваат во Бугарија големи емигрантски маси, кои под дејството на капиталистичкиот развиток се пролетаризираат.¹⁾

Во споменатата 1910 година, во Белград се одржа првата конференција на социјалдемократските партии на балканските земји. Во делегацијата на Бугарската социјалдемократска партија беше и Георги Димитров. На конференцијата биле осудени аспираторските стремежи на балканските држави за завладување на Македонија а била усвоена идејата за балканска федерација, во чии рамки би била и Македонија како една слободна балканска република.

Нема сомнение дека ваквите решенија на Првата балканска социјалдемократска конференција спрема Македонија како и дотогашните напори на македонското национално-ослободително движење во борбата за извојување на автономија на Македонија извршиле прилично влијание во теоретската и практично-политичката револуционерна дејност на Димитров во односот спрема македонското прашање. Поради тоа, тој за време на балканските и Првата светска војна почесто пати се навраќа во својата публицистичка дејност на споменатото прашање.

Неговите напори на тој план започнуваат уште во времето на воените подготовки на балканските сојузници — Србија, Грција, Црна Гора и Бугарија против Отоманска Турција. Тој, имено, уште пред да избие Првата балканска војна во статијата „Думата на пролетаријата“, печатена во органот на Бугарската социјалдемократска партија (тесни социјалисти) „Работнически вестник“ од 9. септември 1912 година отворено ги истакнал завојувачките цели на балканските буржоаски др-

¹⁾ Георги Димитров, Съчинения, Том I, статија „Пораждането и развитие на синдикалното движење, София, 1951, 305.

жави, а посебно на Бугарија. Во неа Димитров експлицитно го потенцирал фактот дека „бугарската буржоазија и монархија и порано и денес се стремеле кон завладување или најмалку кон поделба на Македонија“²⁾. Исто така Димитров укажува и на фактот дека балканските буржоазии и монархии се јавуваат во улога на слепи орудија на големите капиталистички држави кои сакаат да ги поробат народите на Балканот и истите да ги претворат во своја колонија.

На крајот на статијата, откако Димитров констатира дека пролетаријатот е онаа општествена сила што се јавува како фактор за остварување на слобода на сите балкански народи, се залага за создавање на балканска федеративна република која истовремено би претставувала и тврдина против завојувачките стремежи на големите капиталистички држави. Притоа го повикал бугарскиот пролетаријат да протестира против освојувачките аспирации и делење на Македонија³⁾.

Георги Димитров покажал голема загриженост за последиците од балканските војни во однос на Македонија, што тој всушност како и други водачи на револуционерниот балкански пролетаријат уште пред избивањето на војните ли претскажуваше. Во статијата „Балканската војна и работническото движење“, публикувана во првомајскиот број од 1913 година во партискиот орган, на бугарските социјалисти (тесни) „Работнически вестник“, тој, покрај другото го истакнал и тоа дека војната повеќе области од Македонија ги претворила во „пепелишта и урнатини.“⁴⁾ Притоа и изрично потенцирал дека зделките меѓу балканските држави околу поделбата на освоените области од Турција, а посебно поделбата на Македонија, претставуваат катастрофа за сите балкански земји. Врз основа на тоа Димитров прокламирал повик до пролетаријатот за општа борба против капитализмот и војната и истовремено го повикувал да поведе борба за обединување на балканските народи во балканска федерација.⁵⁾

Слична практично-политичка и публицистичка дејност на линија на разобличување на завојувачките цели на балканските буржоаски држави и големите капиталистички земји Димитров покажал и за време на Првата светска војна. Во текот на сите години на војната (1914—1918) Димитров доследно ги спроведувал решенијата на Базелскиот конгрес на Втората интернационала од 1912 година што го зазеле по прашањето на војната Болшевичката партија, српските социјалдемократи и бугарските тесни социјалисти. Во многубројни истапи во Народното собрание на Бугарија, како пратеник на бугарските тесни

2) Г. Димитров, Съчинения, Том 2, София, 1952, 279—280.

3) Исто, 280—281.

4) Г. Димитров, Съчинения, Том II, 307—308.

5) Исто.

социјалисти, и во разни публикувани статии од ова време, се гледа дека Димитров развил засилена пропагандна дејност против војната воопшто и посебно против војната на Балканот со која се олеснувала поделбата на Македонија, а се залагал за спогодба на балканските народи преку создавање на балканска федеративна република. Во таа смисла зборувал во XVII народно собрание на Бугарија кога го истакнал и следното:

„Ние сметаме (се мисли на парламентарната група на бугарските тесни социјалисти, н.б) дека сите средства што сега се гласаат за воени цели се едно средство за реализирање на една политика во нас што ја олеснува поделбата и завладувањето на Балканите.“⁶⁾

Во продолжение на своето излагање Димитров истакнал дека тесните социјалисти ќе гласаат против воените кредити, а се залагаат за спогодба меѓу балканските држави, за создавање на балканска федеративна република.⁷⁾

Во текот на втората половина на 1914 година и во периодот 1915—1918 година Георги Димитров сам или заедно со останатите раководни лица на Бугарската социјал-демократска партија (т.с) — Д. Благоев, Г. Кирков, В. Коларов и Хр. Кабакчиев потпишале повеќе протести и манифести во името на споменатата партија и нејзината парламентарна група во Народното собрание против незаконското изгласување на воениот буџет, против војната воопшто и посебно против влегувањето на Бугарија во војната, а за создавање на балканска федеративна република.⁸⁾

Како резултат на ваквата пројавена антивоена револуционерна дејност на Георги Димитров, бугарската буржоаска власт во годините на спомената војна често пати го следела и уапсувала. Во крајот на август 1918 година бил осуден на 3 години затвор. Затворската казна не ја издржал до крај бидејќи на 16 декември 1918 година бил пуштен како и повеќе други политички затвореници а кое дошло како последица на амнестија по поразот на Бугарија во војната.

Изнесените ставови и мислења на Георги Димитров во однос на македонското прашање во годините непосредно пред и за време на балканските и Првата светска војна се обусловени од тогашните погледи и политика на Бугарската социјал-демократска партија (т.с.) чии член е и тој. Имено, оваа партија на бугарските тесни социјалисти правилно ја осудувала тешката положба на населението на Македонија што е после-

⁶⁾ Г. Димитров, Съчинения, Том III, Стенографски дневник на XVII ОНС, 19. XI. 1914 година, Соф., 1952, 297.

⁷⁾ Истото, 298.

⁸⁾ Георги Димитров, Съчинения, Том III, в. „Работнически вестник“, бр. 73 и 74, с. 443—447. Видете и во Том IV на истата книга.

дица на постојната политика на турско-османската власт. Истовремено ја осудувала политиката на балканските држави посебно на Бугарија и на големите сили што водела кон поделба на Македонија како и самата поделба на оваа земја. Притоа, таа ја пропагирала идејата за автономија на Македонија и се залагала истата таа да влезе во составот на балканската федеративна република. Меѓутоа, оваа идеја страдала од две слабости: 1) дека автономијата на Македонија се замислувало да се оствари само преку чисто класна пролетерска борба и 2) дека Македонија се третираше како земја населена со повеќе народности, но со претежно бугарско население. Нема сомнение дека ваквите погледи имале свој одраз и врз ставовите на Георги Димитров кои во ова време во суштина не се разликуваат од оние на неговата партија.

II

Македонското прашање само по себе и во склопот на пошироката општобалканска проблематика го привлечно вниманието на Георги Димитров особено во периодот меѓу двете светски војни. Неговата сестрана, длабока и конкретна анализа на стварната положба на македонскиот народ и неговото национално-ослободително движење во ова време го довеле Димитров до такви теоретски погледи со кои не само што го осознал националниот карактер на споменатото прашање, туку и активно се заложил во заштита на борбата на македонскиот народ за остварување правото на националното самоопределување односно во поддршка и активно помагање на неговата борба за остварување на национална и социјална слобода.

Положбата на македонскиот народ и неговата емиграција во овој период била посебно тешка. Имено, балканските војни а наскоро потоа и Првата светска војна не им донеле на Македонија само материјално пустошење и човечко уништување, туку тие донеле и нешто друго. Со одредбите на Букурешкиот и Парискиот мировен договор се решавала животната судбина на македонскиот народ без присуство на неговите претставници. Буржоазните и на соседните држави на Македонија — Србија, Грција и Бугарија со директно ангажирање на големите сили го поделија македонскиот народ. Имено, со Букурешкиот мировен договор, неговата земја на која со векови живеел, била поделена, а со Версајскиот истата била санкционирана на еден неприроден начин. Територијата на Македонија која претставувала неделива географска, стопанска и етнографска целина била поделена меѓу Грција, Бугарија и Кралството СХС.

Поделбата на Македонија направила непоправливи штети за народното стопанство. Но не само тоа. Таа овозможила да

се вовеле таква политика во Македонија, односно спрема македонскиот народ што главно се карактеризирала со донесување на мерки за стопанска дискриминација на Македонија и национално-политичка потиснатост и национално-културно оттуѓување на македонскиот народ, чија главна цел била асимилирање, односно негово одродување. Со разни средства и на разни начини се порекнувала неговата самостојност, а со тоа и се попречувала неговата национална афирмација во меѓународната јавност. Со еден збор балканските буржоазии на чело со своите монархии организирано и систематски работеле за спречувањето на еден развоен процес во градењето на духовната и културно-психичката целост на македонската нација.

Меѓутоа, македонската национална свест т.е., развојниот процес на македонската нација не можела да биде уништена. Имено, ниту поделбата на Македонија, ниту систематската денационализаторска политика на соседните држави, секоја во освоениот дел на Македонија, ниту суровиот полициски терор спрема сите форми на изразување на македонската национална свест не го уништиле натамошниот развоен процес на македонската нација. Напротив, Македонскиот народ наоѓал здрави сили од својот национално-културен и политички потенцијал, кој го повеле во натамошна борба за национално-политичка и културна афирмација што особено се засилила во текот на триесеттите години.

Георги Димитров беше еден од основачите на Комунистичката партија на Бугарија во 1919 год. Каков бил ставот на оваа партија спрема македонското прашање во периодот од нејзиното основање до Септемврското востание во 1923 година најдобро може да се види како преку анализа на нејзините програмски документи и други акти што биле донесувани од страна на конгресите и конференциите на БКП и на заседанијата на Вишиот партиски совет на ЦК на БКП, така и од практично-политичката дејност на нејзините членови, во прв ред на нејзиното раководство.

Во 1919 година БКП ја донесе својата прва програма. Во неа како и во Резолуцијата за внатрешната и надворешната положба на Бугарија ништо не се зборува за македонското прашање.⁹⁾ Ист е случајот и со резолуциите за внатрешната и надворешната положба на Бугарија на Вториот и Третиот конгрес што биле одржани во 1920, односно 1921 година.¹⁰⁾ Сличен е ставот на БКП по ова прашање и во документите што ги доне-

⁹⁾ БКП в револуций на конгресите, конференциите и пленумите, Софија 1953, т. II, стр. 40—90.

¹⁰⁾ Вториот конгрес на БКП бил одржан од 31 мај до 2 јуни 1920, а Третиот од 8—10 мај 1921 година (според книгата: БКП в револуций..., т. II, 1957, 100 и 156.

сувал нејзиниот Виш партиски совет на своите заседанија во текот на 1920—1922 година.¹¹⁾

Врз основа на претходно изложеново може да се заклучи дека БКП во првите години по Првата светска војна во однос на македонското прашање го наследила ставот на БРСДП (т.с.). Имено, таа го наследила и прифатила социјалдемократското сфаќање дека националното прашање по својата суштина е буржоаско прашање и дека авангардата на работничката класа не треба со него да се занимава бидејќи тоа ја слабеело борбата на работничката класа за социјална слобода.¹²⁾

Меѓутоа, иако македонското прашање не било директно третирано во споменативе програмски и други документи на БКП, тоа не значи дека нејзиното раководство немало став спрема македонското прашање, кое како што видовме пред малку во годините непосредно по Првата светска војна претставувало не само актуелно туку и доста акутно прашање. Имено, раководството на БКП во Македонците не гледало одделна нација, а Македонија ја сметало како земја населена со разни националности, но со апсолутно преовладувачко бугарско мнозинство. Поради тоа БКП во суштина го третирила македонското прашање како составен дел од бугарското национално прашање. Ваквиот однос на БКП најдобро е изразен во статиите и јавните настапи на тогашните истакнати раководители на БКП и истовремено членови на нејзиниот ЦК — Христо Кабакчиев и Васил Коларов.¹³⁾

Вистина во споменативе статии и јавни истапи на Христо Кабакчиев и Васил Коларов како и во сите документи што ги усвоиле Првиот, Вториот и Третиот конгрес на БКП како и Вишиот партиски совет во текот на 1920—1922 година се осудувале владите на балканските држави и полемите сили што покажувале завојувачки стремежи спрема Македонија. Во нив декларативно се напаѓала и завојувачката политика на бугарската буржоазија и монархија. Исто така јавно се пропагирала идејата за создавање на Балканска, односно Балканско-подунавска советска република. Во 1922 година декларативно се пропагира правото на самоопределување на балканските народи. Но во сите овие документи не се спомнува Македонија како поодделна советска република во споменатава федерација. Како резултат на ваквиот став, БКП во периодот 1919—1922 година

---

¹¹⁾ Во текот на 1920—1922 година Вишиот партиски совет на ЦК БКП донел повеќе резолуции кои во одредена смисла на зборот имале програмски карактер.

¹²⁾ Поопширно за ставот на БРСДП (т.с.) видете во книгата на д-р Орде Иваноски, Балканските социјалисти и македонското прашање, Скопје, 1970, 151—183, 231—254, 288—309 и 406—411.

¹³⁾ Сп. „Коммунистический интернационал“, бр. 14/1920; бр. 16/1921; бр. 21/1922 и бр. 26—27/1923.

В. Коларов, Изабрани произведения, т. I, Соф. 1954, 585.

имала негативен став и спрема македонското ослободително движење. Имено, врз таквиот третман на македонските прашања била предвидена и потценета и погрешно оценета суштината на македонското ослободително движење. Наместо да го поткрепи ова прогресивно македонско движење, ЦК на БКП издал во 1920 година директива за повлекување на Македонците — комунисти од тоа движење. За нив како и за емигрантите од Добруџа и Тракија бил основан Емигрантски комунистички сојуз (ЕКС), како секција на БКП, кој бил задолжен главно за ширење на комунистичка просвета, класна пропаганда и класни организации¹⁴⁾

Во овие години не среќаваме искажување или истапување на Георги Димитров по македонското прашање. Тоа значи дека тој како член на ЦК на БКП се солидаризирал со ваквата политика на БКП.

Неколку месеци пред Септемвриското востание од 1923 година настанале извесни позитивни промени во односот на БКП спрема македонското прашање. Така, на заседанијата на Вишиот партиски совет одржани во јануари, април и јули 1923 година како и на заседанието на ЦК на БКП од август 1923 година БКП јавно декларирала дека ќе ја помага борбата на поробениот народ во Македонија за создавање на своја државност. Притоа, ЦК на БКП објавил дека го растура Емигрантскиот комунистички сојуз и препорачал сите емигранти членови на БКП да влезат во своите братствени организации и да заземат активно учество во нивната дејност.¹⁵⁾

Еден од предвесниците на првите позитивни промени во односот на БКП спрема борбата на македонскиот народ за самоопределување бил Георги Димитров. Тој уште на 25 февруари 1923 година во еден свој говор при анализата на општата ситуација и политичките настани на Балканот се осврнал и на општествено-политичката положба на македонската емиграција во Бугарија. Притоа, отворено истакнал дека Македонија не може да добие своја слобода и независност од Лигата на империјалистичките сили, ниту пак од балканските буржоаски држави, туку преку едно независно внатрешно револуционерно движење и во соработка на револуционерните движења на Балканот и во светот. Истовремено, признавајќи го македонското ослободително движење за активен политички фактор во борбата на балканскиот пролетаријат Димитров ја повикал македонската емиграција да го ослободи своето движење од влијанието на бугарската буржоазија.¹⁶⁾ Со тоа всушност Дими-

¹⁴⁾ Задачите на весника „Освобождение“, бр. 1/1. V. 1920 година.

¹⁵⁾ БКП в резолюций..., Том II, Соф., 1957 311, 320 и 328.

¹⁶⁾ Г. Димитров, Съчинения, том VII, София 1953, 345—352, весник „Красний Интернационал профсоюзов“ бр. 1—4/1924.

тров јасно го поддржал принципот на македонската самостојност за која револуционерните сили на Делчевата ВМРО многу години ги даваа своите животи. Неговото посебно интересирање за Македонија, за борбата на македонскиот народ за остварување правото на самоопределување и за политиката на балканските буржоазии спрема Македонија доаѓа особено по неуспехот на септемвриското востание од 1923 година. Во текот на неколку години (1924—1928 година) Георги Димитров врз основа на една длабока марксистичка анализа го осозна националниот карактер на македонското прашање и истовремено ја помагаше борбата на македонскиот народ за остварувањето правото на национално самоопределување. Со тоа всушност тој и го надминувал официјалниот став на БКП спрема македонското прашање во периодот меѓу двете светски војни. Во прилог на тоа сведочат неговите искажувања што ги поместуваме во продолжение.

Димитров е особено активен на овој план во текот на 1924 и 1925 година. Во статијата „Основни моменти на синдикалното движење на Балканот“ што ја објавил во списанието „Красниј Интернационал профсојузов“ Димитров го истакнува националното прашање заедно со аграрното, како важен момент и во развитокот на синдикалното движење. Притоа, осврнувајќи се на националната структура на балканските држави тој истакнува дека Балканот го населуваат повеќе нации меѓу кои ги вбројува и Македонците. Со тоа всушност Димитров Македонците ги легитимирал со вистинското македонско име¹⁷⁾. Во истата година ги објавил и статиите: „Положението во Бугарија“, „Бугарската влада и македонското прашање“ и „Европската војна и работничкото движење на Балканот“.

Во првата статија Димитров посебно ја разгледува дејноста на македонските емигрантски организации во Бугарија истакнувајќи дека дел од нив биле ползувани од бугарската буржоазија и тоа против владата на Стамболиски и за задушвање на Септемвриското востание. Истовремено Димитров го истакнува и фактот дека настаните за време на Септемвриското востание им ги отвориле очите на македонската емиграција да не биде орудије на бугарската буржоазија, односно да се ориентира кон самостојна револуционерна борба, за национална слобода и независност.¹⁸⁾ Во втората статија Димитров се осврнува на убиствата на македонските револуционери за време на Септемвриското востание и притоа истакнува дека нивен поттикнувач била владата на Цанков, со која всушност целела да ја разбие самостојноста и независноста на македонската револуционерна организација. На крајот Димитров истакнува дека

¹⁷⁾ Г. Димитров, Съчинения, том VII, София 1953, 27—33, в. „Работнически вестник“ бр. 206/26. II. 1923.

¹⁸⁾ Сп. „Импрекор“, бр. 57, 23. V. 1924

„македонското револуционерно движење ќе најде во себе до-
статно сили за да се ослободи засекогаш од лошото мешање на
бугарската буржоазија во неговите работи“¹⁹⁾. Во споменатата
трета статија, покрај другото, Димитров повторно ја осудил
империјалистичката поделба на Македонија и притоа изрично
констатирал дека „во Југославија покрај Срби, Хрвати, Сло-
венци и Муслимани и други живее и 630.000 Македонци и дека
тие како и Хрватите и Словенците водат борба за национална
независност“²⁰⁾. Во последната, петтата статија „Бугарското пра-
шање и Коминтерната“ Димитров ја критикува БКП што не
зела јасен и поопределен став по македонското прашање и со
тоа допуштила македонската организација да попадне во буг-
арската буржоазија.²¹⁾

Наредната 1925 година Димитров повторно се враќа на
Македонија и борбата на македонскиот народ за остварување
правото на самоопределување. Во својата статија „Положбата
на Балканот“ објавена во органот на Коминтерната „Комму-
нистический интернационал“ повторно го истакнува фактот дека
решението на македонското прашање лежело во обединува-
њето на Балканот преку создавање на балканска федерација
на балканските народи.²²⁾ Во истата година Димитров објавува
еден вид програмска статија на Балканската комунистичка фе-
дерација „Антиболшевички фронт на Балканот“ во врска со
создавање на заеднички ослободителен фронт на сите револу-
ционерни движења на Балканот. Притоа, Димитров го разобли-
чува создавањето на фронтот од страна на реакцијата што бил
насочен против работничките и селските маси на поробените
нации на Балканот и повторно ја пропагира идејата за созда-
вање на работничко-селски републики и нивно обединување во
балканска федерација.²³⁾ Истовремено, Димитров побарал од
сите балкански комунистички партии да го исправат својот
став и однос спрема македонското прашање и македонското
ослободително движење.

Во текот на 1925 година Димитров објавил уште четири
статии што биле посветени на македонското прашање и борбата
на Македонците за национална и социјална слобода. Првата
статија била посветена на новите политички убиства во Буга-
рија и притоа ја повикал македонската емиграција во Бугарија
да не ја поддржува автономистичката врховизирана организација
на Протугеров — Михајлов.²⁴⁾ Другата статија била посветена

¹⁹⁾ Истото, 30. IX. 1924.

²⁰⁾ Сп. „Комунистический Интернационал“, бр. 5—6/1924.

²¹⁾ Г. Димитров, Съчинения, том VIII, София 1953, в. „Комунистический Интернационал“, бр. 7—8/1924 год., с. 5.

²²⁾ Сп. „Комунистический интернационал“, бр. 2/1925.

²³⁾ Г. Димитров, Съчинения, Том VIII, 358.

²⁴⁾ Истото, 53—54.

на положбата на македонскиот народ под грчка власт, во која децидно ја истакнува денационализаторската политика на грчката буржоазија спрема македонскиот народ во егејскиот дел на Македонија. На крајот го повикува грчкиот пролетаријат, под раководство на Комунистичката партија на Грција, да работи уште поорганизирано во општата борба против империјализмот а во соработка со „потиснатите маси од Македонија и Тракија да се бори за нивните интереси и права против националното потисништво.“²⁵⁾

Во споменатава, 1925 година, Димитров посветил посебна статија на неуспехот на Септемвриското востание под наслов „Бугарскиот урок.“ Во неа тој прво прави доста широка и по-продлабочена анализа на националниот карактер на борбата на македонскиот народ за слобода и истовремено ја осудува завојувачката политика на бугарската буржоазија во минатото и тогаш. Притоа се задржува и на некои слабости на Земјоделската влада на чело со Александар Стамболиски спрема македонското национално-ослободително движење и посебно на грешките на БКП што не го доценила правилно и не зела активно учество во македонското национално-ослободително движење за да го ослободи истото од влијанието на бугарската буржоазија.²⁶⁾

На споменативе грешки на БКП Димитров повторно се осврнува и во статијата „Бугарското прашање и Коминтерната“. Истовремено во неа ја осудува и владата на Цанков за убиството на 200 македонски активсти.^{26a)}

Георги Димитров пројавува интерес кон борбата на македонскиот народ за национална и социјална слобода и во текот на 1927 година. Во разни поводи тој често пати прави осврт и кон ова прашање. Така, на пример, во врска со неговиот осврт на изборната програма на демократската коалиција, на едно место во делот за националното прашање го констатирал и фактот дека голем недостиг на таа програма преставувало тоа што не било прокламирано правото на самоопределување на Македонија и нејзиното одделување од државите кои ја завладеаја „со брутална сила и војска.“²⁷⁾ Во отчетот што Димитров го поднесол во име на ЦК на БКП пред II партиска конференција тој одново критички го преоценува ставот на БКП спрема македонското прашање пред и за време на Септемвриското востание. Притоа посебно ги потенцирал следните два елемента: прво, БКП се покажала како доктринерска организација што не знаела да ги оцени добро врските со Земјоделскиот сојуз и второ,

²⁵⁾ Истото, 260.

²⁶⁾ Г. Димитров Съчинения, Том VII, 1953, 126—160. Статијава е печатена во в. „Крестянский интернационал“, бр. 6—9/1925 година.

^{26a)} Г. Димитров, цит. том, с. 1—11.

²⁷⁾ Г. Димитров, Съчинения, Том VIII, 267.

што „Партијата не зела организирано учество во македонското движење при неговото воспоставување по војната а го оставила во рацете на буржоаските националисти.“²⁸⁾

Во текот на споменатава 1927 година Димитров објавил посебна статија што била посветена на десетгодишнината на Октомвриската револуција. Во неа откако, најпрво го истакнал големото значење на оваа прва победоносна пролетерска револуција врз ослободителната борба на сите поробени народи во светот и посебно на Балканот изрично констатира дека поробените Македонци го следат нејзиниот пример.²⁹⁾

Посебно голем придонес на планот на доследното марксистичко толкување на суштината на македонското прашање Димитров дава во текот на 1928 година. Во својата статија „Национално револуционерното движење на Балканот и задачите на балканските комунистички партии“, која на одреден начин имала програмско значење за балканските комунистички партии со оглед на тоа што тој е тогаш во највисокото раководство на Балканската комунистичка федерација. Во неа тој недвосмислено ја истакнал негативната улога на буржоаските власти во сите три дела на поробена Македонија во врската со присилните мерки на денационализацијата и асимилацијата на Македонија.³⁰⁾ Но верувал дека таквата политика не може да има успех, а истовремено и смета дека македонскиот народ може да се здобие со национална слобода во заедничката борба со револуционерните сили на работничката класа на балканските народи, а преку создавање на единствен револуционерен фронт на балканските комунистички партии.³¹⁾ Исто така, Димитров во оваа статија се осврнал и на положбата на македонската емиграција во Бугарија, која според него претставува значаен фактор во македонското национално-ослободително движење.³²⁾ Притоа, остро го осудувал тероризмот што го спрове-

²⁸⁾ Истото, 312.

²⁹⁾ Истото, 288.

³⁰⁾ Во врска со денационализаторската улога на српската буржоазија, Димитров, покрај другото, го забележал и ова:

„Српската буржоазија во Југославија денеска господари над Македонците, Хрватите, Словенците, Црногорците, Унгарците, Бугарите, Турците, Германците и Романците“. (Според: сп. „Комунистический интернационал“, бр. 42, од октомври 1928 година.)

Во продолжение на статијата Димитров пишувал и за насилната денационализаторска и асимилаторска политика на грчката буржоазија во Егејска Македонија, која сметала со колонизација на немакедонско население да му го одземе неговиот македонски национален карактер. (Исто).

Во истава статија Димитров зборува и за националното угнетување на Македонците во Пиринска Македонија од страна на бугарската буржоазија која Македонците ги третира како Бугари. (Исто).

³¹⁾ Истото.

³²⁾ Истото.

дувало раководството на автономистичката ВМРО на чело со Тодор Александров и Александар Протугеров, кои како агенти на бугарската буржоазија и монархот го продале националниот интерес на македонскиот народ и целите на Делчевата ВМОРО, која се борела за извојување на политичка автономија на Македонија во рамките на една демократска и федеративна заедница.

Доста значаен прилог во заштита на борбата на македонскиот народ за национално самоопределување Георги Димитров дал и во годините по неговото пуштање од затворот во Германија во почетокот на 1934 година. Во таа смисла посебна улога одиграло неговото поздравно писмо од 13 мај 1934 година до Четвртиот конгрес на Македонскиот народен сојуз, што се одржувал во Детроит, Северна Америка.³³⁾

Во ова писмо Георги Димитров го потенцирал својот став дека своја национална слобода македонскиот народ може да оствари само во тесен сојуз со револуционерната борба на пролетаријатот во Југославија, Бугарија и Грција. Еве, меѓу другото што се вели во врска со ова во цитираното писмо:

„Бугарскиот пролетаријат е животно заинтересиран за националното ослободување на Македонија. Националното ropство на македонскиот народ е извор за засилено угнетување на работниците и селаните во Бугарија, Југославија и Грција. Разделена и ограбена Македонија е јаболко на раздор меѓу балканските империјалисти и извор на постојана опасност од воени конфликти и претубации на Балканот.

Македонскиот народ со својата борба за ослободување нема и не може да има други вистински пријатели и сојузници надвор од револуционерните работници и селани во Бугарија и на Балканот. Во својата борба за социјална слобода, бугарскиот пролетаријат гледа во македонското револуционерно движење еден од најдобрите свои сојузници. Борејќи се против фашизмот и за работничко-селанска влада, за советска Бугарија, бугарските работници и селани, под раководството на Комунистичката партија, се борат во исто време за премавнување на секое национално ropство на македонскиот народ.“³⁴⁾

Во продолжение на писмото, Димитров пишува и за предавничката улога на михајловистичката ВМРО. Еве што вели за тоа:

---

³³⁾ Македонскиот народен сојуз (МНС) била политичка организација на прогресивните сили на македонското ослободително движење во Северна Америка кои искрено ја помагале борбата на македонскиот народ за ослободување од „националното, економското и политичкото угнетување“. (Според: Устав на Македонски народен союз в Америка, с. 53—55).

³⁴⁾ Четврти конгрес на Македонскиот народен союз в Америка, Детроит, 1934, 1—3.

„Македонското движење има доста непријатели. Најлош, секако, внатрешен непријател — тоа се агентите на бугарскиот империјализам, на бугарскиот монархизам и пред сè сите банди на Ванчо Михајлов. Низ тие свои агенти бугарската буржоазија го искористи македонското движење за свои егоистички интереси и за зајакнување на својата крвава диктатура над самите работници и народот во Бугарија. По порачка на бугарскиот фашизам тие подло ги убиваа великаните на македонското револуционерно движење, Димо Хаџи Димов, храбриот македонски депутат Христо Трајков, многу други поинаку мисленници Македонци, како и такви славни дејци на работничкото движење во Бугарија како работничкиот депутат Напетов.

Не може да има успешна борба против националното угнетување и за ослободувањето на македонскиот народ без окончување и изолирање на таа штетна банда, без потполното обезвреднување на нејзината јудинска улога во македонското движење и во внатрешниот живот на Бугарија.“³⁵⁾

Писмото било топло примено од страна на делегатите на IV конгрес на Македонскиот народен сојуз. Тоа најдобро се гледа во писмениот одговор што овој конгрес го испратил до Димитров во Москва. Еве, впрочем, што покрај другото стои во него:

„Ние високо го цениме она што ти како пролетерски револуционер го направи за правилното ориентирање на македонското ослободително движење со своето учество во изградувањето на ВМРО(Об.), во изградувањето на правилно становиште кај балканските комунистички партии по македонското прашање и со смелата разобличувачка критика против македонските агенти. Во твоето лице бугарската работничка класа и поробениот македонски народ гледаа и гледаат свој најголем бестрашен заштитник и водач...“³⁶⁾

Нема сомнение дека досега изнесените искажувања на Георги Димитров имале во извесна смисла на зборот одредено влијание во промената на ставовите и политиката на БКП спрема македонското прашање, во позитивна, нагорна смисла. Имено, во втората половина на 30-тите години во официјалните документи на Петтиот проширен пленум на БКП од јануари 1935 година и на Шесттиот пленум од март 1936 година на македонското прашање му се давало национален, македонски карактер, што не било случај дотогаш, иако за тоа влијаеле и други причини и фактори, за кои во овој прилог нема да зборуваме.

Во резолуцијата на Петтиот проширен пленум на ЦК БКП, „БКП во врска со настаните од 19 мај 1934 година“ во одделот „Најглавните задачи на Партијата“ еве што стои покрај другото:

³⁵⁾ Истото.

³⁶⁾ Истото, 7.

„Мерките на владата против македонските организации на михајловистите ѝ даваа можност да маневрира пред работното население во Петричката област (Пиринска Македонија н.б.) кое население тешко настрада од теророт и ограбувањето со наметнатите специјални даноци од вооружените банди на Михајлов. Од друга страна тие мерки, преземени по диктат на странските империјалисти, на прво место монархистичка Југославија, се еден удар против ослободителното револуционерно движење во Македонија. При оваа положба долг е на Комунистичката партија да заземе таков став, со кои широките слоеви на македонското население јасно ќе видат дека Комунистичката партија е единствената партија која дејствително ја поддржува борбата за нивното национално ослободување. За таа цел неопходно е потребно да се склучи единствен фронт со широките народни маси во Македонија и со нивните масовни организации (братства) под лозунгот за правото на самоопределување на македонскиот народ до одделување, под лозунгот за обединета, слободна и независна Македонија. Партијата треба по можност што поскоро да се сврзе со Петричката област, — нешто што досега не успеала да го направи, — да изгради таму партиски организации и да им осигури најширока помош на организациите и на работата на ВМРО (Обединета).“³⁷⁾

Во резолуцијата, пак, на Шестиот пленум на ЦК на БКП еве што се вели покрај другото:

„Во борбата на национално-потиснатите македонски маси против засилениот гнет на фашизмот, Бугарската комунистичка партија го издигнува лозунгот за наполно раскинување со бугарската буржоазија и обединување на сите чесни македонски револуционерни сили... во единствена македонска револуционерна организација од типот на Гоцеделчевата.“³⁸⁾

Нема сомнение дека како резултат на ваквите ставови на БКП спрема македонското прашање, на одреден начин се презеле и извесни мерки и на практично-политички план. Имено, и покрај доста недоследности и конфузности, во годините непосредно пред Втората светска војна БКП го помагала процесот на понатамошното обединување на сите прогресивни и демократски сили на македонска, национална и антифашистичка линија во Пиринска Македонија и меѓу македонската емиграција во Бугарија. Тогаш всушност во Бугарија започнале подготовки за организирање на Народен фронт под раководство на БКП а по иницијатива на Георги Димитров, тогашен генерален секретар на Коминтерната. Во редовите на Фронтот требало на одреден начин да бидат ангажирани — Земјоделскиот сојуз, Социјалдемократската партија, Општиот бугарски студентски

³⁷⁾ БКП в резолуциите на пленумите, конференциите и конгресите, Том III, Софија, 1953, 324.

³⁸⁾ Истото, 336.

сојуз и други демократски сили и организации. Со Општиот бугарски студентски сојуз соработувал и Македонскиот народен студентски сојуз во кои членувале студенти — комунисти и други демократски и прогресивно ориентирани Македонци. Меѓу нив доаѓало до респектирање на меѓунационален план. Имено, покрај општата акција против фашизмот во Бугарија, Македонскиот народен студентски сојуз презел и неколку акции на линија на заштита на националните права на Македонците во Бугарија. Исто така биле формирани повеќе здруженија и кружоци на национална македонска линија во Пиринска Македонија низ кои на одреден начин се негувала македонската национална култура и историја. Во оваа своја дејност, Македонскиот народен сојуз имал извесна поддршка како од Бугарскиот општонароден студентски сојуз така и од самата БКП.

Како резултат на ваквата дејност на македонското националноослободително движење, а со знаење на ЦК БКП, била свикана Обласна конференција за Пиринска Македонија во местото Безбог, во 1938 година. На неа присуствувале неколку поранешни раководители и активисти на ВМРО (Об.) и членови на БКП — Македонци, а со цел да се анализира општата положбата во македонското национално движење, а потоа и донесе одлука за создавање на една организација — општ македонски народен фронт во Пиринска Македонија, во која би влегле партијци и непартијци.³⁹⁾

III

Георги Димитров покажал голем интерес кон Македонија и македонското прашање и за време на Втората светска војна. Во текот на 1941—1944 година тој со особено внимание и задоволство ја следел Народноослободителната борба на југословенските народи против фашистичките поробувачи и посебно борбата на македонскиот народ, пропагирајќи ја како пример и за другите поробени народи во Европа, вклучувајќи го тука и бугарскиот народ.

Првите пошироки информации за суштината и развојот на Народноослободителната борба на југословенските народи во текот на 1941—1942 година Димитров ги добивал, главно од Ј. Б. Тито и од Вељко Влаховиќ, тогашен раководител на радиостаницата „Слободна Југославија“ во Москва. Исто така, во споменативе години, Димитров и Влаховиќ разменуваале меѓусебни мисли и за Македонија и македонското прашање. Така, на пример по предлог на В. Влаховиќ, Димитров, како генера-

³⁹⁾ Стефан Нанов (БРП(к) и македонското прашање, „Пирински глас“, 18. IV. 1952 година.

лен секретар на Коминтерната, дал потполна согласност, Сесловенскиот конгрес во јули 1941 година да го избере во составот на Сесловенскиот комитет и Димитар Влахов тогашниот познат македонски револуционер и општественик.⁴⁰⁾ Во текот, пак, на 1942 година разговарале и разменуваале и писма во врска со суштината и карактерот на народноослободителната борба на македонскиот народ. Имено, Влаховиќ го информирал Димитров за разликата во третманот на окупацијата на Македонија и борбата на македонскиот народ во повеќе статии што тогаш се печателе во списанијата „Комунистически интернационал“ и „Славјани“, или, пак, биле емитувани преку станицата „Христо Ботев“. Имено, станува збор за написите и емисиите на некои бугарски партиски раководители што работеле во Москва (В. Коларов, и Стела Благоева) во кои окупацијата на Македонија не се прикажува во вистинската светлина, а борбата на македонскиот народ како божем само поддршка на југословенските партизани. Напротив на тоа, Димитар Влахов пишувал изрично за посебноста на Македонските Словени како посебна, македонска нација и за нејзината борба против сите окупатори, вклучувајќи го тука и бугарскиот.⁴¹⁾

Од ставовите на Георги Димитров спрема националното прашање и посебно спрема македонското и неговиот однос спрема борбата на македонскиот народ за самоопределување во периодот меѓу двете светски војни произлегува, како што истакнавме и порано дека Димитров имал доследно револуционерен, марсистичко-ленинистички став. Како резултат на тоа, Димитров можел многу лесно да го определи својот позитивен однос спрема Народно-ослободителната војна на југословенските народи и посебно спрема НОВ на македонскиот народ. Нема сомнение дека во тоа негово вакво определување има заслуга и В. Влаховиќ кој ја прикажувал вистинската состојба со развитокот на народноослободителната војна во Југославија и југословенскиот дел на Македонија.

Во текот на 1943 година Димитров на неколку пати јавно ја афирмирал херојската борба на југословенските народи против фашистичките окупатори. Така, на пример, во статијата „Каде оди Бугарија“ што ја публикувал во органот на КПСС од 16 септември 1943 година, најпрво го истакнал фактот дека националната независност на Бугарија е можна, пред сè, во најблиска соработка со соседните словенски народи.⁴²⁾ Поради тоа, пишувал Димитров во продолжение на статијата дека преминувањето на Бугарија кон фашистичка Германија и нејзиното претворување во сателит на Германија, односно нејзи-

⁴⁰⁾ В. Влаховиќ, Тези за македонското прашање, Комунист, Скопје, 1977, 29—30.

⁴¹⁾ Истога, 27—31.

⁴²⁾ Г. Димитров, Спасителниот пџт за Бџлгарија, Соф., 1944, 17.

ното влегување во војна против Советскиот Сојуз и против народите на Југославија преставува најтежок престап.⁴³⁾ Во оваа своја статија Димитров децидно ја осудил и окупацијата на Македонија од страна на бугарските фашистички војски и истовремено се залагал за нивно повлекување од окупираниите територии.⁴⁴⁾ Инаку, самата окупација на Македонија од страна на Бугарија Димитров ја претставил како губење на нејзината независност. Во врска, пак, со борбата на македонскиот народ против фашистичките поробувачи пишувал „дека со растечкото востаничко движење во Македонија народот гори од одмазда не само против хитлеровите завојувачи, туку и против нивните бугарски соучесници.“⁴⁵⁾

На истите прашања Димитров повторно се осврнува и во статијата „Кризата во Бугарија“ што ја објавил исто така во в. „Правда“ на 27 декември 1943 година. Во неа тој го предупредува бугарскиот профашистички режим „да престане со сите операции во воените дејствија против Народноослободителната војска на Југославија, која е признаена од Советскиот Сојуз, Англија и САД како сојузничка армија.“⁴⁶⁾ Истовремено Димитров ги повикува раководството и членовите на БКП и сите патриоти за братско спогодување со нова демократска и федеративна Југославија во заедничка борба против германските освојувачи.⁴⁷⁾

Ваквите ставови на Георги Димитров изразени во тогашните советски јавни гласила, значат за првпат давање поддршка на одлуките на II заседание на АВНОЈ. Со нив, како што е познато за првпат во историјата на македонскиот народ му е јавно призната неговата национална индивидуалност.

Посебно поголем интерес за Народноослободителната војна и револуцијата на народите на Југославија и особено спрема македонскиот, Димитров пројавил во текот на 1944 година. Во оваа година тој развил извесна преписка со Јосип Броз Тито, генерален секретар на КПЈ и претседател на Националноослободителниот комитет на Југославија; врз основа на која можел правилно да се ориентира спрема актуелните проблеми на Балканот.⁴⁸⁾

---

⁴³⁾ Истото.

⁴⁴⁾ Истото.

⁴⁵⁾ Истото.

⁴⁶⁾ Истото, 29—30.

⁴⁷⁾ Истото.

⁴⁸⁾ Иако во ова време (1944 г.) тешко можело да се одржува врски со оглед на воената состојба, сепак Тито и Димитров искористиле неколку поволни прилики за меѓусебна размена на мислења по актуелните прашања на Балканот. Всушност, оваа соработка претставува продолжение на нивното пријателство што започнало уште во 1938 година во Москва.

На 24 мај 1944 година Георги Димитров испратил телеграфска честитка до Тито, по повод неговиот роденден. Во неа тој најпрво оддава признание на „херојската борба на Народноослободителната армија на Југославија“. Во грска со постигнување на натамошни успеси во борбата против фашистичкиот непријател на Балканот, Димитров порачувал во телеграмава да се развијат братски врски и полно заемно разбирање помеѓу КПЈ и БКП и дека „ключевите за правилното решавање на сложените балкански проблеми без сомнение се наоѓаат во прв ред во единство на сите јужни Словени“. ⁴⁹⁾

Истовремено Димитров, во споменатата телеграма барал од Тито да биде информиран за општата состојба на проблемите во Бугарија. ⁵⁰⁾ Само десет дена потоа Тито поопширно го информирал Димитров за сите прашања на Балканот и посебно за односот на БКП спрема вооружената борба против фашизмот и посебно за нејзиниот однос спрема македонското прашање. Во првиот дел на своето писмо Тито го известува Димитров за направените престапи и злосторства што бугарските окупаторски групи ги чинеле во Македонија и Србија, потенцирајќи го посебно она што регуларните бугарски единици се бореле со сета своја жестина против единиците на Народноослободителната војска на Југославија во текот на 1943/1944 година. Исто така во овој дел на писмото се зборува и за некои критички забелешки на односот на БКП спрема вооружената борба против фашистите, односно за опортunistичкиот став на БРП(к). ⁵¹⁾

Во вториот дел на писмото Тито се задржува на односот на Отечествениот фронт спрема македонското прашање. Имено, неколку месеци пред ова Отечествениот фронт издал посебна декларација спрема македонското прашање, во која дошле до израз многу недоследности спрема македонското прашање истакнувајќи ја лозинката за независна Македонија. ⁵²⁾ Оваа парола не била адекватна на тогашните постигнати резултати што македонскиот народ од југословенскиот дел на Македонија ги остварил во заедничката борба со другите народи на Југославија, кога истиот веќе се наоѓал на прагот на формално конституирање на својата државност во рамките на нова Федеративна Југославија. ⁵³⁾

---

⁴⁹⁾ Архив радничког покрета, Бгд., Зборник граѓа меѓународне комисије ЦК КПЈ, телеграм 24. V. 1944 год. (Цитирано според книгата на С. Нешовиќ — Југославија—Бугарска, ратно време, Бгд., 1978, 220—221).

⁵⁰⁾ Истоото, 221.

⁵¹⁾ Слободан Нешовиќ, цит. книга, 222—224.

⁵²⁾ Истоото, 227—229.

⁵³⁾ Во ова време е основан Иницијативниот одбор за основање на Антифашистичката странка на народното ослободување на Македонија и се вршат засилени подготовки за неговото одржување.

Димитров бил многу задоволен од споменатите Титови сугестии. Тоа било со задоволство изразено во неговиот одговор до Тито од 28 јули 1944 година. Во почетокот на своето писмо Димитров пишувал:

„Многу сум благодарен, особено за критичките забелешки во поглед на Бугарската компартија. Во основа, вашите забелешки се потполно правилни. Особено по прашањето за ширење на партизанското движење и неговото прераснување во вооружено востание против германскиот окупатор. Повеќе пати ги предупредував нашите бугарски другари на нивните грешки, слабости и недостатоци“.⁵⁴⁾

Во вториот дел на писмото Димитров се задржува на македонското прашање. Во врска со него тој му пишувал на Тито дека ги дал следните упатства до БКП и Отечествениот фронт:

„1. Одлучно да се спротивставуваат на германско-бугарските окупатори во Македонија.

2. Со сите сили да се дава поддршка на македонската политика на нова Федеративна Југославија, која на Македонците им создава рамноправност.

3. Да се избегнуваат било какви проблеми околу територијалните прашања и нивните граници на балканските држави.

4. Да се спроведе единствена за бугарските, југословенските и грчките комунисти линија во борбата против германските окупатори.

5. Да имаат во вид дека правилното решавање на територијалните прашања е можно само врз основа на заедничка борба на народите на Југославија, Бугарија и Грција заедно со Македонците... Сметам дека не може ни збор да стане за одземање на југословенска Македонија од Југославија после сите оние многубројни жртви кои ги имале и кои уште ги имаат народите на Југославија во војната против заедничкиот непријател. Како што веќе и сами забележувате, работата на Бугарската комунистичка партија веќе се подобрила, но треба уште многу да се направи во тој правец“.⁵⁵⁾

Димитров, со ова писмо, уште еднаш, по кој знае кој пат, јасно и јавно го потврдил својот доследно револуционерен, марксистичко-ленинистички став по македонското национално прашање. Овој став значело прифаќање на решавањето на македонското национално прашање врз основа на одлуките на АВНОЈ во Јајце од 1943 година. Општо познато е дека до овие одлуки ќе дојде како резултат на тригодишната заедничка Народнослободителна војна на народите на Југославија вклучу-

⁵⁴⁾ Архив радничког покрета, Белград, Збирке граѓе меѓународне комисије ЦК КПЈ. (Цит. според книгата на Сл. Нешовиќ, стр. 232—233).

⁵⁵⁾ Истога, 235—236.

вајќи го и македонскиот. Со тоа, всушност, Димитров дава поддршка на политиката на КПЈ спрема националното прашање преку создавање нова Федеративна Југославија со која на македонскиот народ му се обезбедува рамноправност.

Наскоро потоа во втората половина на септември 1944 година Димитров упатил специјално писмо до ЦК на БКП. Во него тој главно се задржува на едно од најглавните и најтешките проблеми на Бугарија — како да се искорени бугарскиот национализам и шовинизам кој долго години егзистира во таа земја. Во врска со тоа Димитров пишува до партиското раководство на БКП: „Денес за никој кај нас не може да биде тајна дека еден од најважните корени на сите национални несреќи и катастрофи што ги снајдоа нашите народи во последните децении лежи во великобугарскиот шовинизам, во великобугарската идеологија и политика за хегемонија на Балканот и господство над соседните народи. На таа почва, години со ред, фашизмот кај нас вршеше насилства... Без безмилосното уништување на великобугарскиот шовинизам, таа рак-рана на живото тело на нашата земја, не е можна изградбата на преродена нова Бугарија. Неопходно е, напоредно со обезглавувањето на носителите на таа смртна зараза, да се изврши и огромна разјаснувачка идеолошка работа меѓу народот и неговата интелигенција, за да не остане ни спомен од великобугарската идеологија и авантуристичка политика. Неопходно е со железна метла да се исчистат Авгиевите штали на мрачното, подло и срамно фашистичко наследство, за да се прочисти општествениот и политичкиот воздух над бугарското небо. Во таа област лежи една од големите задачи и на нашата партија“.⁵⁶⁾

Како резултат на ваквиот став на Георги Димитров, највисокото извршно политичко раководство на Бугарската работничка партија (комунисти) — ЦК направил извесна промена во позитивна смисла на зборот во одредувањето на својата политика спрема нова Федеративна Југославија и посебно спрема веќе конституираната македонска држава и воопшто македонската нација. Тоа посебно е изразено како во официјалните документи на БКП, така и во документите на највисоките органи на Отечествено-фронтовска Бугарија. Така, на пример, ЦК БКП на 2 ноември 1944 година испратил писмо до Јосип Броз Тито како генерален секретар на КПЈ и претседател на НОК на Југославија. Во него најпрво се оддава признание на Јосип Броз Тито за неговата улога во организирањето на НОБ на Југославија и на сите југословенски народи за својата покажана храброст во четиригодишната борба против фашистичка Германија, чија борба служела за пример. Потоа се дава поддршка на на-

⁵⁶⁾ Цитирано според книгата Од признавање до негирање, Скопје, 1976, 28.

порите во понатамошното развивање на соработката и пријателството меѓу нова Југославија и Отечествено-фронтовска Бугарија и Советскиот Сојуз за конечна победа над фашизмот.⁵⁷⁾

Во споменатово писмо посебно место му е дадено на односот на БКП и на Отечествено-фронтовска Бугарија спрема Македонија. Притоа изрично е потенцирано дека БКП и ОФ Бугарија ја поздравуваат слободната македонска држава во рамките на Федеративна Југославија, потоа дека ќе работат на развивање на најтесна соработка помеѓу Југославија и Бугарија, ќе го расчистат патот за обединување на пиринскиот дел на Македонија со македонската држава во рамките на федеративна Југославија и слично.⁵⁸⁾

Овој нов радикален пресврт спрема борбата на македонскиот народ за национална слобода и спрема неговата извојувана и создадена прва држава во суштина Димитровски курс, наскоро потоа е прокламиран и како официјална политика од страна на државните органи на Отечествено-фронтовска Бугарија. Министерот на пропагандата на Отечествено-фронтовската влада Димо Касазов изјавил во името на таа влада, дека истата ја поддржува македонската држава во рамките на Југославија која ќе биде еден од нејзините активни двигатели во сестраниот развој на нова Југославија.⁵⁹⁾ Наскоро потоа и претставникот на спомената влада, Добри Терпешев дал изјавана на Второто заседание на АСНОМ во Скопје, на 24 декември 1944 година, во која го истакнал фактот дека нова Отечествено-фронтовска Бугарија ќе работи на тоа пиринскиот дел на Македонија, кој е во состав на Бугарија, да се припои кон македонската држава што е во рамките на Југославија.⁶⁰⁾

Димитров повторно се произнесе за тоа каков треба да биде односот на Отечествено-фронтовска Бугарија спрема нова Југославија и на преминот од 1944 во 1945 година. Имено, тој тогаш сè уште се наоѓал во Москва, во својата новогодишна порака до бугарскиот народ го истакнал фактот дека единствениот спасителен пат за сите јужнословенски народи е онј пат „кој води кон остварување на вистинско словенско братство меѓу Бугарите, Србите, Хрватите, Словенците, Македонците и Црногорците, кое еднаш за секогаш ќе ѝ тури крај на погубната шовинистичка караница, ќе ги парализира империјалистичките интриги и ќе осигури полн расцут на сите југословенски народи рамни меѓу рамните“.⁶¹⁾

57) Историски архив КПЈ, том VIII, 367—369.

58) Истоито.

59) В. „Работническо дело“, 29 декември 1944.

60) В. „Нова Македонија“, 31. XII. 1944.

61) Г. Димитров, Съчинения, том XI, София, 1955, 159—160.

IV

Општо познато е дека Народноослободителната борба на народите на Југославија, покрај тоа што се водеше против фашистичките окупатори, преставуваше истовремено и борба на секој народ против сопствената буржоазија, што за решавањето на националното прашање имаше посебно значење. Разбивањето на буржоазијата преставуваше и пресметнување со буржоаскиот национализам и хегемонизам во меѓусебните односи на југословенските народи и народности, признавањето правото на секој народ на сопствена национална индивидуалност. Како резултат на таква борба дојде до создавање на нова федеративна Југославија односно Народна Република Македонија, со кое македонското национално прашање е решено и тоа не се јавува во оној вид во кој се јавуваше до Втората светска војна, т.е. како отворено прашање. Меѓутоа, создавањето на македонската држава, што дојде како резултат на историските стремежи и долгогодишните борби на македонскиот народ, само на еден дел од територијата на Македонија, услови тоа да продолжи да егзистира како проблем на македонските национални малцинства во Грција и Бугарија.

И борбата на работничките и комунистичките партии на Бугарија и Грција во текот на Втората светска војна содржеше такви елементи. Меѓутоа, за разлика од Југославија, во која основните прашања од областа на меѓунационалните односи беа решени во текот на војната, во споменативе соседни земји на Југославија, конкретно во Бугарија, борбата на тој план мораше да продолжи и по неа. Имено, Бугарија својата вистинска револуција ја доживуваше во текот на втората половина на 1944 и во 1945—1946 година. Тогаш БКП заведе најјасни и најотворени ставови по многу суштествени прашања — општествено-економските и политичките односи во земјата, односите на Балканот воопшто и посебно спрема Нова Југославија и македонското прашање, и сл.

Создавањето на Народна Република Македонија во рамките на југословенската федерација и афирмирањето на македонската нација како самостојна нација, бугарската буржоаска опозиција во текот на 1944—1946 година ги користеше како еден од поводите за напади на БКП во внатрешно-политичкиот живот во земјата. Тоа го правеше како во секојдневната полемика во бугарскиот печат така и преку испраќање на разни меморандуми до владите на некои земји и одделни меѓународни форуми.^{61a)} Во нив провејуваше великобугарскиот националистички дух во целина и посебно спрема Македонија. Во таква констелација на односите, кога, во основа се работеше за по-

^{61a)} Види поопширно за ова во книгата на Н. Чинго — Политиката на БРП(к) спрема македонското прашање 1944—1948, Скопје, 1976, 123—225.

беда на самата револуција, сфатена не само како просто преземање на власта, туку и како демократска преобразба на земјата, БКП заведе најјасни револуционерни ставови по македонското прашање. Со тоа всушност започнало организирано да се разбива великобугарскиот национализам. Несомнено е дека најзначајна улога на тој план одиграл Георги Димитров. Во прилог на тоа зборуваат многубројните истапувања и акции што Димитров ги презеде од враќањето во Бугарија во почетокот на ноември 1945 година, па сè до својата смрт на 2 јули 1949 година, како водач на БКП и претседател на Отечествено-фронтовската влада.

Првиот јавен настап по враќањето на Димитров во Бугарија, кој индиректно се однесува и на идната политика на ОФ Бугарија спрема Југославија и спрема македонското прашање, тој јасно го изразил во поздравното писмо до Јосип Броз Тито на 28 ноември 1945, честитајќи му го историскиот датум на прогласувањето на Демократска Федеративна Југославија. Во него Димитров го истакнува и фактот дека победата на Народниот фронт на изборите на Југославија и победата на Отечествениот фронт на изборите во Бугарија ќе придонесат за уште поголемо продлабочување на пријателските односи помеѓу народите на Југославија и бугарскиот народ. Притоа, Димитров изрично ги осудува великобугарските и великосрпските шовинистички истапи на буржоаските опозиционери во двете земји.⁶²⁾

Посебно значајна улога во разбивањето на великобугарскиот национализам и шовинизам а со тоа и во развивање на новите пријателски односи меѓу Југославија и Бугарија, Георги Димитров одиграл со својата беседа што ја поднесол при отворањето на дебатата во Бугарското Народно собрание на 25 декември 1945 година. Во неа, тој отворено ја осудил надворешната политика на бугарските буржоаски и фашистички сили во минатото која секогаш била во служба на германскиот империјализам и секогаш ја туркала Бугарија во судир со соседите.⁶³⁾ Наспротив на тоа, Димитров ги изложил и основите на новата надворешна политика на Отечествено-фронтовска Бугарија, истакнувајќи притоа дека таа ќе биде насочена кон развивање на пријателски односи на Балканот, особено во негување на братски односи меѓу нова Бугарија и нова Југославија.⁶⁴⁾

Во споменатава беседа Димитров поконкретно го определил и односот на БКП и Отечествено-фронтовска Бугарија применувајќи го притоа револуционерниот марксистички приод кон разрешувањето на македонското прашање во пиринскиот дел на Македонија. Во таа смисла го рекол следното:

⁶²⁾ Г. Димитров, Речи, доклади, статии, Том III, 1947, 123—124.

⁶³⁾ Исто, 165.

⁶⁴⁾ Исто.

„Отечествениот фронт смета дека треба да направиме сè што е неопходно Македонија еднаш засекогаш да престане да биде јаболко на раздорите на Балканот, да стане обединителна алка меѓу Бугари и Срби, меѓу нова Бугарија и нова Југославија. Не поделба на Македонија, не борба за нејзино завладување, туку почитување на волјата на Македонците, чиј основен дел ја доби својата национална слобода и национална рамноправност во рамките на Југословенската Федеративна Народна Република.“⁶⁵⁾

Врз основа на ваквите определувања, БКП и ОФ Бугарија ја формулираа својата политичка платформа во врска со престојното склучување на Мировниот договор со Бугарија. По тој повод, новата влада на Отечествениот фронт на чело со Г. Димитров издаде своја декларација на 4 април 1946 година, со која ѝ беше нанесен крупен удар на традиционалната бугарска санстефанска политика спрема Македонија. Имено, со неа не беше поставено прашањето за Македонија⁶⁶⁾, бидејќи Димитров беше длабоко уверен во сознанието дека тоа прашање ќе се разреши меѓу нова Југославија и нова Бугарија без туѓо мешање а врз основа на признавање на правото на самоопределување на македонскиот народ, кое право овој народ во рамките на ФНРЈ го беше веќе остварил, а нова Бугарија и самиот Димитров повеќе пати јавно го подржале.

Наскоро потоа, во текот на 1946/1947 година Димитровите идеи и зборови спрема Македонија започнаа конкретно да се претворуваат во дела и ставови на БКП и нова Бугарија во разрешувањето на македонското прашање.

Во деновите непосредно пред X пленум на ЦК БРП(к) Георги Димитров имал разговори со југословенскиот ополномошен министер во Бугарија Никола Ковачевиќ во врска со македонското прашање во Бугарија. На истиве разговори присуствувал и македонскиот општественик и културен работник Митко Зафировски. Од неговиот извештај дознаваме дека Георги Димитров вака накратко но многу концизно го формулирал ставот на ЦК БРП(к) спрема ова прашање:

„1. Прашањето за Македонија ќе биде решено помеѓу Бугарија и Југославија.

2. Пиринска Македонија треба да влезе како дел на НР Македонија, после еден договор помеѓу Бугарија и Југославија.“⁶⁷⁾

На самиот X пленум на ЦК БКП, што се одржал на 9 и 10 август 1946 година Георги Димитров одржал уводен реферат во врска со македонското прашање. Врз основа на неговите изложени идеи и ставови, ЦК БКП донесол посебна резолуција

⁶⁵⁾ Истото, 266.

⁶⁶⁾ В. „Работническо дело“, 5. IV. 1946 година.

⁶⁷⁾ В. „Нова Македонија“, 12. VIII. 1978 година.

во која се заземени и изградени најправилни марксистички ставови во однос на македонското прашање во Бугарија. Во неа, покрај другото, се истакнува:

„1. БРП(к) смета дека основниот дел на македонскиот народ се има организирано државно и национално во рамките на ФНРЈ како Народна Република Македонија. Обединувањето на другите делови на македонскиот народ претстои да се изврши врз база на Македонската Народна Република во рамките на ФНРЈ.

2. БРП(к) смета да ги подготви неопходните услови за ова обединување, зашто присоединувањето на Пиринскиот крај кон Народна Република Македонија е, пред сè, работа на самите Македонци но и општа задача на Отечествено-фронтовска Бугарија и на Федеративна Народна Република Југославија.

3. БРП(к) смета за неопходно во периодот до присоединувањето на Пиринскиот крај кон НР Македонија систематски да се работи на културно зближување на македонското население од тој крај со НР Македонија, на популаризирањето на нивната средина на работата и постигањата на македонската Народна република, на македонскиот јазик и македонската литература, на запознавањето со историјата на македонскиот народ...

4. БРП(к) смета дека присоединувањето на Пиринскиот крај кон НР Македонија треба да биде врз база на еден сојузен договор меѓу Бугарија и Југославија...

5. БРП(к) смета дека е во интерес на самиот македонски народ, како и на Бугарија и Југославија, присоединувањето на Пиринскиот крај кон НР Македонија да се изврши на таков начин што фактички да не постои царинска или друга граница меѓу Бугарија и Македонија...

6. БРП(к) ги задолжува сите свои членови на Партијата, а пред сè членовите во Пиринскиот крај, најстрого да ја исполнуваат и во практика да ја спроведуваат оваа директива на Партијата по македонското прашање и упорно ѝ препорачува на македонската емиграција во Бугарија сестрано да учествува во зацврстувањето на братската македонска република, како и во подготовките за обединување со неа на македонското население од Пиринскиот крај врз база на сојуз меѓу Отечествено-фронтовска Бугарија и ФНР Југославија.“⁶⁸⁾

Врз база на споменатава Резолуција, во текот на 1946/1947 година беа донесувани повеќе акти од страна на Великото народно собрание, Владата и другите државни органи на НР Бугарија со кои практично се остварува, иако нецелосно, усвоените ставови по македонското прашање во Бугарија.

⁶⁸⁾ Цит. според книгата на Сл. Нешовиќ, Југославија, Бугарска, ратно време, Бгд., 1978, 336—337.

Така на пример само неколку дена по одржувањето на X пленум на ЦК БКП, за време на одржувањето на Париската мировна конференција, тогашниот министер за надворешни работи на Бугарија Георги Кулишев, во името на претседателот на бугарската влада Кимон Георгиев, изјавил покрај другото и тоа дека народите на Југославија и Бугарија ги премавнале корените на империјалистичката војна.⁶⁹⁾ Привремениот, пак, претседател на Народна Република Бугарија и на Привременото Народно Собрание Васил Коларов, на истата конференција рекол дека „меѓу нова Југославија и нова Бугарија нема спорни прашања во однос на границите, односно се на пат да ги решат.“⁷⁰⁾

Во крајот на 1946 и почетокот на 1947 година, на македонското население во Пиринска Македонија и на македонската емиграција во Бугарија, врз основа на посебни акти на бугарската држава, им беше овозможено јавно и слободно да ја изразат својата национална самобитност и преку извршениот општ попис на населението. Имено, при запишувањето на националностите било дозволено именување и на македонската националност. На таква основа бил извршен и пописот во 1956 година, кога во Пиринскиот дел на Македонија биле декларирани како Македонци вкупно 178.861 жител.⁷¹⁾

Во однос на македонското прашање во Бугарија, посебно значење имаат оние акти на највисоките државни органи на нова Бугарија што биле донесени по потпишувањето на Мировниот договор со Бугарија на 10 февруари 1947 година. Со тоа Бугарија доби меѓународно признание, а нејзините државни акти имаат извесен меѓународно-правен карактер.

Во текот на летото 1947 година дојде до познатата Бледска средба помеѓу претставниците на Југославија и Бугарија на највисоко државно партиско ниво. Делегациите на двете земји ги предводуваа претседателите на владите и генералните секретари на партиите — Јосип Броз Тито и Георги Димитров. Истата година, во ноември 1947 година е потпишан договор за пријателство и соработка и заемна помош помеѓу Југославија и Бугарија во Евксиноград. Споменатава средба и договор претставуваа израз на вистинската волја на народите на Југославија и бугарскиот народ за понатамошно развивање на пријателството и соработката. Врз нивна основа се овозможуваа услови за преземање на конкретни понатамошни чекори за обединување на македонскиот народ.

Во есента 1947 година Министерството на просветата на НР Бугарија во согласност со нејзината Влада, а врз основа

⁶⁹⁾ Д. Поповски, Признавањата на правата на малцинствата, мост за зближување на народите, в. „Нова Македонија“, 12. VIII. 1978.

⁷⁰⁾ Истото.

⁷¹⁾ Истото.

на законодавните и другите видови акти на Великото Народно собрание, донесе повеќе акти со кои во Пиринска Македонија се воведуваше еден вид културна автономија. Имено, во текот на учебната 1947/48 година беа повикани од НР Македонија неколку учители кои стапија на работа во повеќе училишта во Пиринска Македонија да ги предаваат македонскиот јазик и историјата на македонскиот народ. Во меѓувреме споменатото Министерство испратил циркулар до училиштата во кои биле регистрирани исправките во учебниците по историја а кои се однесувале на третманот на македонската историја⁷²). Со нив се настојувало да се отфрлат напластените великобугарски национализми спрема македонското национално-ослободително движење и воопшто спрема македонската историја. Исто така биле донесени и одлуки за отворање на македонски народен театар, книжарници со македонска литература и слично. Сите овие акти биле објавени во службениот весник на НР Бугарија, „Државен весник“.

*
*   *
*

Врз основа на споменативе искажувања и мерки што ги презел Георги Димитров како подолгогодишен член на ЦК БКП, а потоа и како водач на БКП и претседател на владата на Народна Република Бугарија може накратко да се резимира и констатира дека тој своите идеали и напори, покрај другото, ги насочил за остварување на братски односи меѓу југословенските народи и бугарскиот народ врз социјалистичка основа, за раскинување на великобугарскиот национализам и шовинизам, и за остварување на националните права на Македонците. Овие негови залагања и остварувања имаа и ќе имаат трјна вредност.

---

⁷²⁾ Истото.